LA IMMIGRACIÓ FRANCESA VISTA COM UN PERILL PER A L'ORTODÒXIA CATÒLICA DE LA MONARQUIA HISPÀNICA. CATALUNYA ALS SEGLES XVI I XVII

Alexandra Capdevila Muntadas

Resum

En el decurs dels segles XVI i XVII, Catalunya va rebre una allau immigratòria procedent del Migdia francès. Al marge de les dificultats econòmiques que aquests nouvinguts estaven patint als seus llocs d'origen (males collites, desequilibri entre població i recursos), un altre dels motius que va esperonar aquest degoteig poblacional va ser l'esclat de les guerres de Religió entre catòlics i hugonots. Aquest fet i el temor, fundat o infundat, per part de les autoritats, que aquests nouvinguts s'erigissin en una quinta columna per a la propagació de les idees protestants a l'interior de la Monarquia Hispànica va desembocar en una veritable cacera de bruixes per part del Tribunal del Sant Ofici.

En aquest sentit, la proposta de comunicació que plantegem en el VIII Col·loqui Internacional d'Estudis Transpirinencs, centrat en l'estudi de la incidència de la religió als Pirineus al llarg de la història, tindrà per objectiu analitzar per una banda la presència dels immigrants francesos al Tribunal del Sant Ofici de Barcelona (distribució sobre el territori, principals delictes, exposició d'alguns casos), i per l'altra, la informació aportada pels expedients d'informació matrimonials del Bisbat de Barcelona. Per mitjà d'aquesta tipologia documental, els esposos nascuts fora del bisbat de Barcelona havien de presentar testimonis que confirmessin la seva solteria i la seva fe catòlica. En bona mesura es tractava de perseguir els dos mals endèmics de què eren acusats els immigrants francesos: la bigàmia i l'heretgia.

Així doncs, l'estudi de la presència francesa al Tribunal del Sant Ofici i el buidatge dels expedients d'informació matrimonial ens han de permetre apreciar si realment els immigrants francesos van arribar a constituir un perill real per a l'ortodòxia catòlica.

Paraules clau: Inquisició, hugonots, bigàmia, Catalunya, immigració, francesos, guerres de Religió, segle XVII

Abstract: *French immigration seen as a threat to the Catholic orthodoxy of Spanish Monarchy*

Throughout the 16th and 17th centuries, there was a flood of immigrants in Catalonia coming from the south of France. Regardless of the economic difficulties that these newcomers were suffering from in their places of origin (poor harvests, imbalance between population and resources), another reason

for this immigration was the outbreak of the religious wars between Catholics and Huguenots. Apart from this, the authorities had some real or imaginary fear that these newcomers would become a fifth column for the spread of protestant ideas within the Spanish Monarchy. All this led to a real witch hunt by the *Tribunal del Sant Ofici* (Court of the Inquisition).

In this sense, our aim, in the VIII Colloquium of Transpyrenean Studies focused on the effect of religion in the Pyrenees throughout history, is to analyse, on the one hand, the presence of French immigrants in the *Tribunal del Sant Ofici* of Barcelona (distribution over the territory, major crimes, exposure of some cases) and, on the other hand, the information provided by the marriage records of the bishopric of Barcelona. Through this documental typology, spouses born outside the bishopric of Barcelona had to present witnesses who confirmed their bachelorhood and their Catholic faith. Generally speaking, two endemic problems of which French immigrants were accused had to be pursued: bigamy and heresy.

Therefore, the study of French presence in the *Tribunal del Sant Ofici* and the emptying of files of marriage records should allow us to see if French immigrants represented a real threat to Catholic orthodoxy.

Key words: Inquisition, Huguenots, bigamy, Catalonia, immigration, the French, wars of Religion, 17th century

Introducció

En el decurs dels segles XVI i XVII Catalunya va rebre una allau migratòria procedent del Migdia francès que ha estat estudiada especialment per Jordi Nadal i Emili Giralt, Valentí Gual i Carles Millàs entre molts altres.[1] Al marge de les dificultats econòmiques que aquests nouvinguts patien en els seus llocs d'origen, un altre dels motius que va esperonar aquest degoteig poblacional va ser l'esclat de les guerres de Religió a França, que van enfrontar catòlics i hugonots.[2] Sens dubte, aquest fet i el temor, fundat o infundat, per part de les autoritats, que aquests nouvinguts s'erigissin en una quinta columna per a la propagació de les idees protestants a l'interior de la Monarquia Hispànica va desembocar en una veritable cacera de bruixes per part del Tribunal del Sant Ofici.

En aquest sentit, l'objectiu de la comunicació que plantegem en aquest Col·loqui consistirà a analitzar, per una banda, la presència dels immigrants francesos al Tribunal del Sant Ofici barceloní a partir de les dades aportades per la bibliografia i per la consulta d'una reduïda mostra de la sèrie dels processos inquisitorials de l'Archivo Histórico Nacional, i per l'altra, els mecanismes articulats per controlar aquests nouvinguts, centrant-nos fonamentalment en el buidatge dels expedients d'informació matrimonial de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Tot plegat ens ha de permetre confirmar si realment els immigrants francesos van arribar a

constituir un perill real per a l'ortodòxia catòlica o si, al contrari, pel fet de ser una població flotant i poc arrelada van esdevenir un boc expiatori de tots els recels de la societat catalana.

1. La presència francesa en el tribunal inquisitorial de Barcelona

De bell antuvi, són molts els historiadors que s'han interessat pel tribunal inquisitorial barceloní. Així, cal destacar les aportacions de Blázquez en el seu llibre *La inquisició a Catalunya*, així com en la publicació del Catàleg dels processos inquisitorials del Tribunal del Sant Ofici de Barcelona.[3] Tot i que segons Bada caldria millorar o completar alguns detalls com ara l'onomàstica o la toponímia d'aquest catàleg, es tracta d'una valuosa eina que sintetitza i aclareix el comportament del Tribunal barceloní.[4]

Paral·lelament, cal mencionar els treballs inicials de Fort i Cogul[5] i les investigacions de Contreras.[6] Dins les obres d'història general del tribunal inquisitorial consignem, també, alguns estudis que han dedicat capítols a l'anàlisi del Sant Ofici barceloní i aporten dades inèdites. En aquest sentit cal ressaltar Lea,[7] Kamen,[8] Bennassar[9] i, especialment, Balancy,[10] centrat aquest últim en la presència francesa en aquest tribunal.

Molts d'aquests treballs s'han fonamentat en el buidatge sistemàtic de les relacions d'autos de fe o els processos inquisitorials, per mitjà dels quals s'han extret aquelles dades que es consideraven més rellevants (la nacionalitat de l'acusat, la cronologia, el tipus de delicte i la sentència). No obstant això, cal anar amb cura a l'hora d'utilitzar aquestes fonts amb finalitats estadístiques a causa del risc de pèrdues documentals, així com de les fluctuacions dels criteris de qualificació. Per exemple, moltes causes que apareixen com a suspeses no van desembocar en un procés. Paral·lelament, el fet de recórrer únicament al buidatge dels autos de fe impossibilita conèixer molts dels processats que no van ser condemnats a sortir en aquestes relacions.[11] Per tant, seguint Fajardo, no es tracta tant de rebutjar aquesta sèrie documental, sinó més aviat d'utilitzar-la com una eina d'aproximació quantitativa.[12]

Malgrat tot, un repàs a les dades subministrades per la bibliografia revela un predomini dels acusats d'origen francès en el tribunal inquisitorial barceloní. Així, Monter estima que un 58,36% dels sentenciats a galeres durant el període 1560-1640 eren francesos.[13] Per la seva banda, d'una mostra de 1.735 persones acusades per aquest tribunal en el període 1578-1635 Kamen destaca que un 27% procedia de l'Hexàgon.[14] Finalment, segons Blázquez, el nombre de francesos que va tenir algun problema amb la Inquisició barcelonina es va situar entorn als 1.097 casos, la qual cosa representava aproximadament un 20% de tots els encausats.[15]

Pel que fa al perfil dels acusats, s'observa un predomini d'aquells immigrants francesos que feia poc temps que havien arribat a terres catalanes i que no gaudien d'una sòlida

xarxa de relacions socials que els facilités la integració i els protegís dels recels i els atacs de la societat d'acollida. En aquest sentit, sovintegen els processos contra els treballadors eventuals i els rodamóns. A tall d'exemple, tenim el cas d'un immigrant francès conegut amb el nom d'«el soldado» que es dedicava a vendre vidre per la zona del Penedès[16] i el de Miquel Joan «que anda por diferentes lugares haziendo calsas de agujas y acude a la villa de Valls». [17]

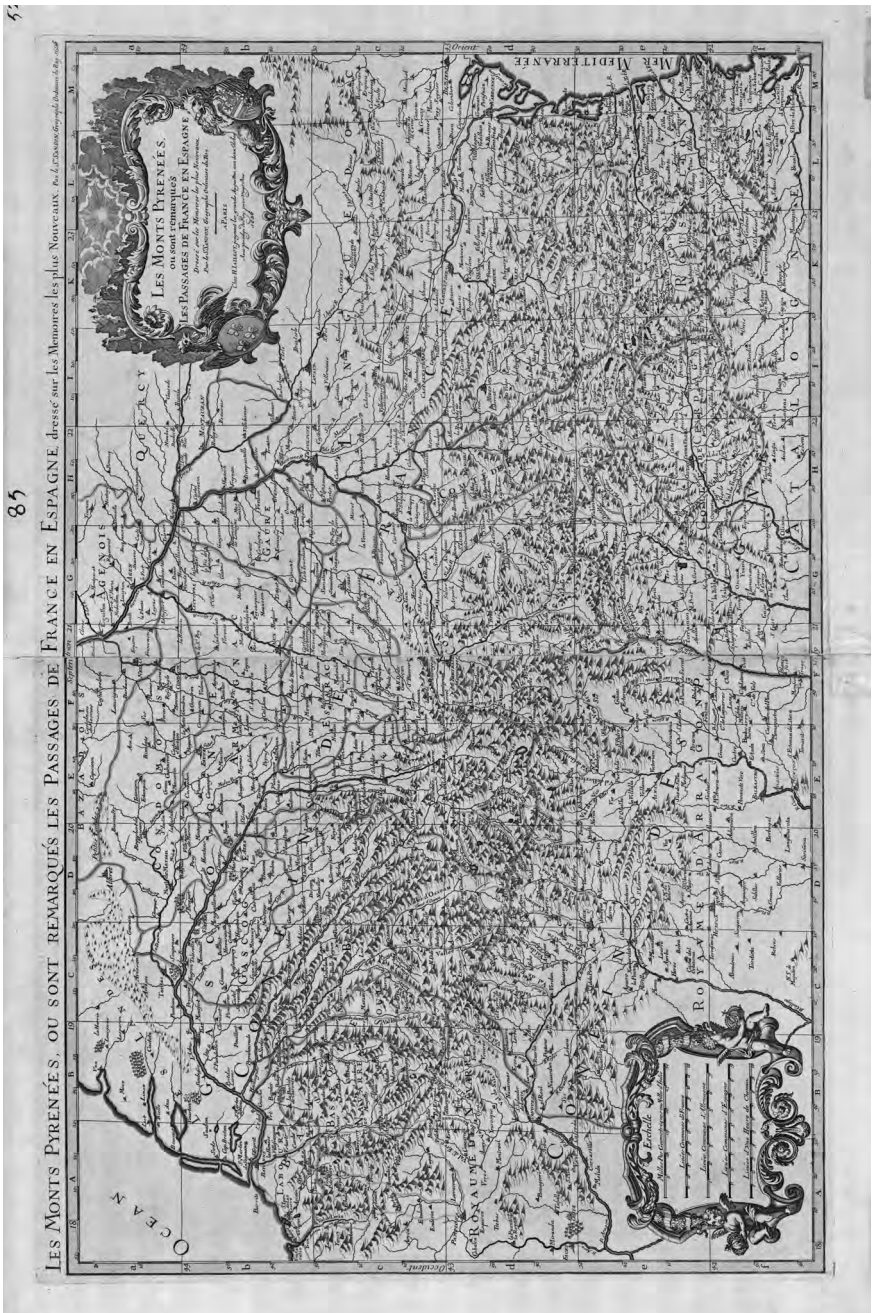
Ara bé, caldria plantejar-se quins eren els motius d'aquests recels. Més enllà dels problemes sorgits arran de la convivència diària, hi havia en l'imaginari col·lectiu una desconfiança envers aquest col·lectiu motivada per les sovintejades tensions diplomàtiques entre les dues corones, la competència dels teixits gals envers la manufactura tèxtil catalana i el perill que aquests nouvinguts s'erigissin en la quinta columna per a la propagació de les idees protestants.

Si fins a mitjan segle XVI el protestantisme era vist com quelcom llunyà, el descobriment d'uns focus protestants a Valladolid i Sevilla als anys 1557 i 1558 i el temor que aquests plantejaments doctrinals arrelessin entre la població autòctona va encendre totes les alarmes.[18] Coincideix aquest enduriment en les mesures de control i de vigilància amb l'arribada massiva a terres catalanes d'immigrants francesos que fugien de les guerres de Religió.[19]

A l'hora de definir les causes per les quals eren jutjats els francesos, es confirma que aquest col·lectiu va despuntar en els delictes de luteranisme i bigàmia.[20] Segurament, tal com remarca Blázquez, les acusacions de luteranisme podrien ser superiors, quantitativament parlant, si s'englobessin les denúncies per «proposicions» i «paraules», ja que tot allò que pensaven o comentaven estava relacionat amb Luter o amb les seves doctrines des del punt de vista dels inquisidors. Una vegada destriades les causes per les quals eren denunciats focalitzem l'anàlisi en aquests dos grans delictes.

Així, s'observa que es tendia a acusar de luteranisme aquells francesos que pel seu comportament o per les seves afirmacions s'assimilaven aparentment a aquesta doctrina, quan en molts casos no ho eren i desconeixien el seu pensament. Aquesta afirmació pren força si tenim present que no existien tractats sobre teologia luterana traduïts al castellà. D'aquesta manera, parafrasejant Villanueva, s'avantposava la persecució fins i tot física a la refutació intel·lectual, ja que si se seguia aquesta última línia s'havien de citar textos luterans, la qual cosa podia comportar que els catòlics els poguessin llegir i per tant es contribuïa a difondre les seves idees i pensaments.[21]

Malgrat tot, a mitjan segle XVI la Inquisició va fer un intent per sistematitzar aquells aspectes del dogma catòlic que el protestantisme rebutjava. Així, els protestants destacaven per negar

Mapa de Nicolas Sanson i Alexis Hubert Jaillot, del 1696, on s'indiquen alguns punts de pas pels Pirineus. (© Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

l'existència del purgatori, s'oposaven al fet que es resés als sants i a la Verge, no reconeixien l'autoritat pontifícia, ni les seves butlles, consideraven innecessari el celibat eclesiàstic, es negaven a confessar-se davant d'un clergue, no seguien els dies d'abstinència ni tan sols durant la Quaresma i no reconeixien la presència real de Crist a l'eucaristia.

Una lectura de les justificacions adduïdes per ser considerat seguidor de Luter confirma la utilitat d'aquest document. Així, en una conversació el francès Jaume Potro afirmava «quien sabe si ay ynfierno o paraíso, ¿aveys estado vos alla?»[22]

En un altre cas, després d'haver escoltat el sermó del rector un diumenge de Quaresma Antonio del Pex, natural de Castell Nou del regne de França, va afirmar «que no creya que la Virgen Maria fuese Virgen antes del parto y después del parto.»[23] En un altre document es denunciava un immigrant francès per haver expressat els seus dubtes sobre la presència de Jesucrist en la celebració de l'eucaristia.[24] En un altre cas, es tractava d'un barber francès que havia estat acusat per haver expressat que des del seu punt de vista la butlla papal constituïa «un abuso que en Francia no lo hay.»[25]

Igualment caldria preguntar-se fins a quin punt a molts d'aquests processats se'ls podria qualificar de luterans si tenim present que el perfil d'immigrant francès arribat a terres catalanes corresponia al d'una persona sense formació ni inquietuds intel·lectuals. Una bona part d'aquestes topades s'hauria de buscar en el fet que molts d'aquests nouvinguts procedien d'un ambient religiós més relaxat i els desagradaven determinats aspectes de la rigidesa de l'església hispànica.

Encara que en el decurs del segle XVII l'activitat inquisitorial contra els francesos va minvar, cal pensar que en determinats moments es va desenvolupar una veritable cacera de bruixes. Qualsevol immigrant francès era objecte de sospita, i els recels s'agreujaven quan es disposava de proves fefaents que havia pogut tenir contacte amb els hugonots. En canvi, els anglesos, que també eren protestants, no van ser objecte d'aquesta persecució. En aquest cas, la Inquisició no els considerava un perill, ja que difícilment es relacionaven amb les classes populars, a diferència dels francesos, que van tendir a esposar-se amb donzelles del país.

Si, com ens mostren les fonts, el protestantisme difícilment va esdevenir un perill, cal considerar el fet que les autoritats van tendir a maximitzar aquest problema amb una doble intencionalitat; per una banda per justificar i ressaltar el paper del Tribunal de la Inquisició a Barcelona i per l'altra com una arma de revenja i de persecució contra aquest col·lectiu. Per la seva banda, els francesos assentats a Catalunya no van dubtar a constituir confraries gestionades per ells mateixos i sota l'aixopluc de les parròquies per oferir mostres visibles de la seva religiositat.

Es considera que la persecució de la bigàmia s'inicia cap a l'any 1570 a la Corona d'Aragó. Ara bé, a diferència de Castella, en aquests territoris aquesta ofensiva es va mantenir en el decurs del segle XVII per la seva condició de terra de frontera.[26] De fet, a Catalunya s'estima que aproximadament el 37,4% dels processos engegats per aquest delicte corresponien a immigrants francesos.[27]

L'Església considerava el matrimoni quelcom indissoluble. Per aquest motiu qualsevol vulneració d'aquesta institució era severament castigada pels tribunals laics i eclesiàstics. Les penes infringides acostumaven a tenir un caràcter exemplar. Així, l'home que maridava dues vegades era fuetejat i condemnat a remar a galeres entre tres i cinc anys.[28]

A principis del segle XVI ja hi ha documentats dos processos per bigàmia al Sant Ofici barceloní. Tot i que aquests afers eren competència d'un jutjat de tipus civil, en la concòrdia de 1512 es va determinar que els bígams fossin jutjats per la via ordinària. Amb tot, es va incorporar una clàusula en què es deixava la porta oberta a la possible inclusió del Sant Ofici.[29] Ara bé, no va ser fins a mitjan segle XVI quan arran de les resolucions del Concili de Trento aquesta institució va començar a interessar-se per aquest tema.[30]

La majoria dels processos engegats contra francesos bígams presenten les mateixes característiques. A causa d'unes determinades circumstàncies familiars i econòmiques l'immigrant es desplaça cap a Catalunya deixant esposa i a vegades fills al seu país. En el decurs dels anys, aquestes anades i vingudes als llocs d'origen es van espaiant. De fet, a la Matrícula de 1637 hi ha documentats casos d'immigrants francesos que malgrat tenir esposa a França reconeixen que fa cinc, deu o quinze anys que no hi han tornat.[31] La distància i el convenciment que difícilment seria reconegut propiciaria que el nouvingut francès acabés refent la seva vida al país d'acollida.

Ara bé, per mitjà dels processos inquisitorials ens ha arribat únicament una minúscula part d'aquells immigrants francesos en què l'atzar va provocar que l'arribada d'un veí o un conegut del seu lloc d'origen l'identifiqués i s'acabés descobrint el seu engany. Per exemple, Joan Pegibert, àlies «cantayre» del bisbat de Comenge va ser empresonat perquè estant casat a França amb Peyrona Marro es va esposar de nou a Canet de Mar amb Clara Pongem.[32]

Ara bé, davant la proliferació de casos com aquests l'Església es va veure abocada a prendre tot un conjunt de mesures més enllà de les tasques de control i dissuassió del Sant Ofici, una de les quals va ser l'obligació de presentar documents o testimonis que corroboressin la solteria dels contraents.

2. Els expedients d'informació matrimonial com un mecanisme de control contra el luteranisme i la bigàmia

Per controlar la bigàmia i el protestantisme, a partir de 1577 es va requerir a tots els nuvis casats al bisbat de Barcelona la presentació d'un document en què es justifiqués, per una banda, la seva solteria o viduïtat i, per l'altra, les seves conviccions catòliques. El buidatge d'aquesta sèrie documental en el període comprès entre 1577 i el 1700 ha permès conèixer quines eren les argumentacions més utilitzades pel col·lectiu francès i detectar alguns dels punts febles d'aquesta tipologia documental.

Des del punt de vista de la religiositat dels contraents, en els expedients d'informació matrimonial sovintegen els testimonis que confirmen que els nuvis són uns bons catòlics i que no hi ha màcula de protestantisme en el seu comportament. Per confirmar-ho, s'insisteix en el fet que el futur espòs assisteix amb regularitat als oficis religiosos, es confessa i combrega amb assiduïtat.

Si tenim present que en els llocs de procedència d'aquest col·lectiu abundaven els hugonots, es pot comprendre la preocupació de les autoritats del país. Malgrat tot, cal pensar que difícilment un protestant s'atreviria a posar els peus en territori de la Monarquia Hispànica, i més quan aquesta s'havia erigit en el paradigma de l'ortodòxia catòlica i s'exposava a caure a les mans del temut Tribunal inquisitorial. Per tant, cal pressuposar que majoritàriament els immigrants arribats a la Península devien ser catòlics, tot i que amb un tarannà més obert.

Més enllà d'aportar proves fefaents sobre la seva catolicitat, els immigrants francesos van haver de presentar testimonis que confirmessin el seu celibat. A l'hora d'argumentar la seva solteria o viduïtat s'observa una reiteració en les justificacions. Quan el nouvingut havia arribat a terres catalanes sent infant, en les declaracions es remarca que amb aquella edat difícilment podia haver estat casat a França.

Ara bé, la situació es complicava quan l'immigrant havia retornat en algun moment al seu lloc d'origen. Davant la constatació que la bigàmia es produïa en la distància geogràfica planava la temença de si en alguns dels seus viatges hauria pogut contraure esposalles amb una donzella del seu país. Per esvair qualsevol ombra de sospita, tant el futur contraent com els testimonis declaraven en alguns casos el motiu del retorn (una visita als pares malalts, solucionar problemes d'herència o bé anar a recollir la partida de baptisme o el justificant emès pel rector de la seva parròquia conforme no estava casat) i la durada del viatge. Hi havia el convenciment que com més curt hagués estat el trajecte les probabilitats que s'hagués pogut casar a França disminuïen notablement. De fet, aquests viatges es caracteritzen per perllongar-se no més d'un mes. Així, el comengès Francesc Dorda reconeix que «alguns 10 anys ha que y anar y no stigue sino 15 dias sense ser casat».[33]

De totes maneres, es podia donar el cas que l'immigrant s'hagués maridat en alguna de les localitats on havia residit abans d'establir-se en el seu últim lloc d'estada. Per aquest motiu es demanava que descriguessin l'itinerari resseguit des que havien marxat de França. En alguns casos s'havien desplaçat inicialment a altres regnes com ara Castella i Aragó, i des d'allà havien arribat a terres catalanes. Sens dubte, el fet de ser una població itinerant afavoria aquests recels.

Sabedors d'això, els immigrants francesos que una vegada arribats a terres catalanes sempre havien residit a la mateixa localitat, presentaven com a testimonis amos, veïns o companys de feina que confirmessin que sempre els havien vist romandre en aquella localitat. Qualsevol absència, per poc dilatada que fos en el temps, era motiu de sospita. D'aquí que en les seves exposicions els testimonis precisin que o bé perquè són veïns o bé perquè són amics o treballen junts si haguessin marxat uns dies ho haurien sabut.[34]

Quan es tractava d'unes segones esposalles, el vidu o la vídua optava per presentar algun document acreditatiu conforme la seva parella havia mort o bé alguna persona que pogués corroborar en la seva declaració haver vist morir o enterrar la seva parella. Per exemple, en l'expedient matrimonial de Francesc Artiguera, un dels testimonis aportats afirma que l'esposa d'Artiguera «va morir en casa de ell habra 3 mesos».[35]

En altres casos, la defunció s'havia produït a França, la qual cosa obligava a recórrer al testimoniatge dels immigrants francesos oriünds de la seva localitat o d'una població veïna, o fins i tot a familiars seus. El traspàs es podia haver produït abans o després que el marit hagués emigrat. Per exemple, Joan Bargayrach havia marxat sent viudo.[36] Per la seva banda, Ramon Comes presenta com a testimoni un nebot seu que corrobora que el seu oncle va enviduar a França.[37] En altres casos, es feia esment a les referències i a les informacions subministrades pels nouvinguts. En aquest sentit, en l'expedient d'informació matrimonial d'Andreu Moria un dels testimonis declara que sap que és vidu perquè «ha sentit a dir a moltas personas del lloch de la ciutat del bisbat de Marsella que sa muller era morta».[38]

Atès que per justificar tant la seva catolicitat com la seva solteria o viduïtat resultava imprescindible presentar testimonis, cal plantejar-se a qui es recorria. En la majoria dels casos s'aporten com a declarants compatriotes seus. Alguns eren nascuts a la mateixa localitat o en una població veïna i havien marxat plegats de França. En altres casos, el fet d'haver resseguit trajectòries vitals paral·leles els convertien en testimonis del tot fidedignes.

Paral·lelament els anys d'estada al país havien afavorit la configuració d'unes relacions d'amistat, de veïnatge i de treball amb la població autòctona, la qual cosa s'evidencia precisament en la presència d'amos, companys de feina o veïns que corroboren que sempre ha residit en aquella localitat, que s'ha comportat com a solter i que és un bon catòlic.

Tot amb tot, la lectura dels expedients d'informació matrimonial ha permès detectar un intercanvi de papers entre els nuvis i els testimonis. Així, en determinats expedients d'informació matrimonial s'observa com aquells que figuren com a testimonis d'un nuvi, al cap d'uns dies, setmanes o mesos consten com a nuvis, i els que eren contraents passen a actuar com a testimonis. Caldria plantejar-se fins a quin punt no es podia haver acordat un pacte de silenci entre ambdós immigrants francesos.

Conclusions

En el decurs d'aquesta comunicació s'ha analitzat la presència francesa al tribunal inquisitorial de Barcelona. En certa manera, aquesta anàlisi ha confirmat la importància quantitativa d'aquest col·lectiu entre els acusats, i ha permès copsar que van despuntar en els delictes de luteranisme i bigàmia.

Pel que fa al luteranisme, la lectura de les fonts coetànies i l'anàlisi dels diferents processos i actes de fe inquisitorials ha evidenciat fins a quin punt una bona part dels encausats desconeixia la doctrina luterana. La política religiosa engegada per la Monarquia Hispànica en temps de Felip II va provocar que qualsevol comportament o desviació de l'ortodòxia catòlica fos titllat de luterà. Sens dubte, l'esclat de les guerres de Religió a França, l'enemistat amb aquest país i el degoteig constant d'immigrants procedents d'aquest territori va contribuir a intensificar aquests temors i recels.

Tanmateix, la bibliografia ha apreciat com la major part dels francesos arribats a terres catalanes s'enquadrava amb un perfil d'immigrant sense inquietuds intel·lectuals que es desplaçava a la recerca de feina i bons sous. Ara bé, per a molts d'aquests immigrants el fet d'entrar en contacte amb una societat en què des del punt de vista religiós imperava una gran rigidesa que contrastava amb el tarannà més obert i tolerant de França va provocar la seva sorpresa i va afavorir la manifestació de determinats comentaris. En aquest sentit, qualsevol afirmació, ja fos el rebuig a les butlles papals o la sorpresa davant el poder que exercia el pontífex, va ser interpretada sota el prisma de l'heretgia.

Un altre delicte en què van despuntar els francesos va ser el de la bigàmia. Sens dubte, el fet de ser una població itinerant va afavorir l'arrelament d'aquestes pràctiques. Malgrat que a la diòcesi barcelonina es va exigir a partir de 1577 la presentació de testimonis o de proves que confirmessin la seva fe catòlica i la seva solteria o viduïtat per mitjà dels expedients d'informació matrimonial, cal replantejar-se la veracitat i la utilitat d'aquesta font documental. Una part d'aquests recels s'expliquen pel fet que els encarregats de donar fe o confirmar el relat del futur contraent eren els seus amics francesos, els veïns del seu

lloc d'origen i els seus familiars. Però a tot això cal afegir-hi que en alguns casos es produïa un intercanvi de papers: aquell que havia figurat com a testimoni del nuvi, quan es casava demanava al nuvi anterior que testifiqués al seu favor.

Probablement, aquells casos d'immigrants arribats molt joves al Principat i establerts de manera continuada al país no desperten tants recels com aquells que havien residit prèviament en un altre regne o havien arribat amb una edat més gran, deixant esposa i fills a França. En aquest sentit, cal retenir la idea que en la Matrícula de francesos de 1637 abunden els casos d'immigrants temporers casats a França que reconeixien que feia més de cinc anys que no anaven al seu país. Tot plegat fa sospitar que si no ho havien fet ja, a la llarga acabarien formant una família a Catalunya.

En definitiva, el tribunal inquisitorial barceloní, atès el seu caràcter fronterer va esmerçar els seus esforços a resseguir i controlar el col·lectiu francès. Més enllà que aquest grup pogués esdevenir un perill real per a la propagació del protestantisme, el cert és que en l'actuació d'aquest tribunal va predominar una intenció dissuasiva i d'escarni públic, quan no de revenja envers un país que per mitjà de les seves manufactures tèxtils feia la competència als productes autòctons. Aquest sentiment va ser traspassat a les classes populars, i per aquest motiu mai no van faltar testimonis entre la població autòctona que confirmessin la veracitat dels delictes dels quals s'acusava els immigrants francesos.

Ara bé, la Inquisició va castigar especialment aquells immigrants itinerants que no gaudien d'unes sòlides xarxes que els poguessin protegir. Precisament el fet de disposar d'amics, veïns, familiars o de ser membre d'una confraria constituïa una garantia, ja que els donava aixopluc, fet que confirma de nou les reserves que susciten els expedients d'informació matrimonial com a mitjà de control contra la bigàmia.

Agraïments

Cartografia propietat de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, disponible a <www.icgc.cat>

Notes

1 Jordi Nadal i Emili Giralt (1966), *La immigració francesa a Mataró durant el segle xvi*, Mataró. Valentí Gual (1991), *«Gavatxos», gascons, francesos. La immigració occitana a la Catalunya moderna (El cas de la Conca de Barberà)*, Barcelona. Carles Millàs (2006), *Els altres catalans dels segles xvi i xvii: la immigració francesa al Baix Llobregat en temps dels Àustria*, Barcelona.

2 Per referir-nos als hugonots utilitzarem indistintament els termes *protestants* o *luterans*.

3 J. Blázquez (1990), *La inquisición en Cataluña. El Tribunal del Santo Oficio de Barcelona (1487-1820)*, Toledo; «Catálogo de los procesos inquisitoriales del Santo Oficio de Barcelona», *Espacio, Tiempo y Forma*, sèrie IV/3, p. 11-158.

4 J. Bada, «El Tribunal de la Inquisición en Barcelona. ¿Un Tribunal peculiar?», *Revista de la Inquisición*, 2, p. 109-120.

5 E. Fort Cogul (1973), *Catalunya i la Inquisició. Assaig d'un coneixement desapassionat de la institució*, Barcelona.

6 G. Heningsen, *et alii* (1986), *The Inquisition in Early Modern. Studies on Sources and Methods*, Delkab, p. 100-129.

7 H. C. Lea (1983), *Historia de la Inquisición española*, Madrid.

8 H. Kamen (1998), *Cambio cultural en la sociedad del Siglo de Oro. Cataluña y Castilla, siglos xvi y xviii*, Madrid, p. 217-222.

9 B. Bennassar (1989), *Los cristianos de Alá. La fascinante aventura de los renegados*, Madrid.

10 E. Balancy (1990), «Les immigrés français devant le Tribunal de l'Inquisition de Barcelone», *Les français en Espagne à l'époque moderne*, París.

11 F. Fajardo, «La actividad procesal del Santo Oficio. Algunas consideraciones sobre su estudio», *Manuscrits*, núm. 17, p.110.

12 *Ibid*.

13 W. Monter (1992), *La otra Inquisición. La Inquisición española en la Corona de Aragón, Navarra, el País Vasco y Sicilia*, Barcelona, p. 381.

14 H. Kamen, *Cambio cultural…*, p. 219.

15 J. Blázquez, «Catálogo de los procesos inquisitoriales…» , p. 11-158.

16 AHN. Inquisició, lligall 1592. Referència extreta de H. Kamen, *Cambio cultural…*, p. 221.

17 *Ibíd.*

18 M. Boeglin, *Luteranos franceses en la España de los Austrias. Aspectos culturales de un conflicto religioso*. <http://www.culturadelotro.us.es/actasehfi/pdf/2boeglin.pdf> [Consulta: 10 de juny de 2013]

19 D. Moreno (2002), *Representación y realidad de la Inquisición en Cataluña. El conflicto de 1568*, tesi doctoral, p. 497.

20 H. Kamen, *Cambio cultural…*

21 J. Pérez Villanueva; B. Escandell Bonet (1984), *Historia de la Inquisición en España y América*, Madrid, p. 158.

22 AHN. Inquisició. Llibre 731, f. 289. Referència extreta de H. Kamen, *Cambio cultural…*, p. 207.

23 B. Oliva Ricos (2007), *El Plet de l'escó: una microhistòria sobre les comunitats locals, el règim senyorial i la Contrareforma a la Catalunya del 1600*, Mataró, p. 97.

24 AHN. Inquisició. Llibre 730, fol 262.

25 AHN. Inquisició. Llibre 730, fol. 186-198v núm. 24. Referència extreta de W. Monter, *La otra inquisición*, p. 287.

26 R. García Cárcel; D. Moreno (2000), *La inquisición. Historia crítica*, Barcelona.

27 *Ibid*.

28 J. M. Massons, «La Inquisició a Valls».

29 J. Blázquez, *La inquisición en Cataluña…*, p. 178.

30 *Ibid*.

31 Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Consell d'Aragó. Lligall 551, quadern 1.

32 AHN. Inquisició. Llibre 730.

33 ADB. Expedient d'informació matrimonial. Caixa 28. Francesc Dorda. 1591.

34 ADB. Expedient d'informació matrimonial. Caixa 36. Francesc Claus. 1594.

35 ADB. Expedient d'informació matrimonial. Caixa 50. Francesc Artiguera. 1601.

36 ADB. Expedient d'informació matrimonial. Caixa 24. Joan Bargayrach. 1591.

37 ADB. Expedient d'informació matrimonial. Caixa 87. Ramon Comes. 1634.

38 ADB. Expedient d'informació matrimonial. Caixa 3. Andreu Moria. 1660.